

Τετάρτη 12 Φεβρουαρίου 2020
Κοπή της πίτας της ΕΛΕΤΟ
Utopia Cafe Bar, Αντήνορος 40, Αθήνα
Ομιλία του Προέδρου της ΕΛΕΤΟ

Νέοι όροι! Πώς τους αντιμετωπίζουμε;

Φίλες και φίλοι,

Σας καλωσορίζω εκ μέρους του Διοικητικού Συμβουλίου της ΕΛΕΤΟ και του ΓΕΣΥ. Έχουμε μπει ήδη αρκετά στο 2020. Το 2019 είναι πλέον παρελθόν· στην ΕΛΕΤΟ θα το θυμούμαστε ως ένα επιτυχημένο συνεδριακό έτος· μας άφησε, όμως, και μια μεγάλη απώλεια. Απούσα στη σημερινή μας εκδήλωση είναι η **Μαρία Καρδούλη**, βασικό ιδρυτικό μέλος της ΕΛΕΤΟ και μέλος του ΔΣ και του ΓΕΣΥ, που έφυγε απροσδόκητα από τη ζωή. Η Μαρία ήταν βασικό ιδρυτικό μέλος της ΕΛΕΤΟ και είχε συνεχή παρουσία και συμβολή στη λειτουργία της. Θα θυμούμαστε πάντα και την εξαιρετικά ευχάριστη παρουσία της σε όλες τις εκδηλώσεις της ΕΛΕΤΟ.

Το 12^ο Συνέδριο «**Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία**», που πραγματοποιήθηκε στις 7–9 Νοεμβρίου 2019, είχε απόλυτη επιτυχία· συνέχισε την παράδοση και ήταν εφάμιλλο των προηγούμενων σε ενδιαφέρον, σε ποιότητα και σε συμμετοχή συνέδρων. Ήταν αφιερωμένο στον Ιπποκράτη και έκλεισε με μια εξαιρετική Ανοικτή Συζήτηση για την ιατρική ορολογία. Στον ιστότοπο της ΕΛΕΤΟ (ιστοσελίδα: <http://www.eleto.gr/gr/papers.htm>) έχουν αναρτηθεί όλα τα κείμενα της διοργάνωσης, καθώς και τα κείμενα των ανακοινώσεων του Συνεδρίου και των ομιλιών της Ανοικτής Συζήτησης.

Το φετινό σύνθημα της πίτας είναι μια καίρια ερώτηση:

«Νέοι όροι! Πώς τους αντιμετωπίζουμε;».

για την απάντηση στην οποία θα διατυπώσω κάποιες σκέψεις που είχα αναφέρει από το 2013 στο 9^ο Συνέδριο¹.

Η πρώτη αντίδραση ενός ατόμου στο **άκουσμα** ή στη **θέαση (ανάγνωση)** ενός νέου όρου του οποίου την **έννοια** αγνοεί, βασίζεται κυρίως στην προσωπική του **εμπειρία και γνώση** σχετικά με τις **προηγούμενες συμφωνίες** της γλωσσικής κοινότητας για τα δομικά στοιχεία (**οροστοιχεία**) του νέου όρου και στην **άμεση αισθητική αντίληψή** του κατά την πρώτη επαφή με τον όρο. Και τα δύο αυτά μαζί συνθέτουν αυτό που λέμε **γλωσσικό αισθητήριο** του συγκεκριμένου ατόμου. Αλήθεια, έχουν οι όροι αισθητική;

¹ Στην ανακοίνωση «Γιατί κλοτσάτε τους όρους;» (http://www.eleto.gr/download/Conferences/9th%20Conference/Papers-and-speakers/9th_03-34-35_ValeontisKostas_Paper_V47.pdf)

Μπορούμε να πούμε ότι οι λέξεις είναι «**συμφωνημένα**» **σύμβολα**· γεννιούνται στον **νου του ανθρώπου** για να αποδώσουν **έννοιες**· κωδικεύονται και εξωτερικεύονται με την ομιλία και εμφανίζουν επομένως ακουστική αισθητική (ακουστικές εικόνες)· κωδικεύονται και εξωτερικεύονται με τη γραφή και εμφανίζουν, επομένως, οπτική αισθητική (οπτικές εικόνες)· κωδικεύονται και εξωτερικεύονται και με άλλα συστήματα και εμφανίζουν επομένως και άλλου είδους αισθητική. Ταυτόχρονα, όμως, όλα αυτά τα εξωτερικά σύμβολα, όλες αυτές οι **εικόνες**, εσωτερικεύονται με αποτέλεσμα στον νου του ανθρώπου να συνδέονται μεταξύ τους αδιαχώριστα: **νοήματα, ακούσματα κι οράματα...**

Σαν σκέφτεσαι μια **λέξη**, ταυτόχρονα την «**ακούς**» και την «**βλέπεις**». Και "**νοιώθεις**" πίσω της την **έννοια** ή τη σειρά από έννοιες που αυτή αντιπροσωπεύει. Αν η λέξη είναι **ειδικός όρος** η έννοια – κατά κανόνα – είναι **μία**, αν είναι λέξη της γενικής γλώσσας τότε οι έννοιες μπορεί να είναι **πολλές** και ο νους μπορεί να «πηδάει» από την μία στην άλλη και από ένα συγκεκριμένο ή θεματικό πεδίο σε άλλο, εφόσον έχει γνώση των εννοιών αυτών και των αντίστοιχων θεματικών πεδίων, εφόσον, δηλαδή, είναι γνώστης των αντίστοιχων συμφωνιών.

Οι λόγοι στους οποίους οφείλεται η έντονη πρώτη αντίδραση και συχνά η απαξιωτική εκδήλωση ενός ατόμου απέναντι σε έναν νέο όρο και ή απόρριψη του όρου εκ μέρους του μπορούν, κατά τη γνώμη μου, να υπαχθούν σε τρεις γενικές κατηγορίες: **αδιαφορία, ιδεολογία και γλωσσικό αισθητήριο**.

1. **Αδιαφορία**. Το άτομο δεν ενδιαφέρεται σοβαρά για τα γλωσσικά ζητήματα και αποφεύγει τα δύσκολα· το ενδιαφέρει μόνο να επικοινωνεί στοιχειωδώς («όπως νά 'ναι») με τη γλώσσα του, ανακατεύοντάς την με ένα σωρό άκριτα άμεσα γλωσσικά δάνεια.
2. **Ιδεολογία**. Το άτομο είναι «καθελωμένο» σε ορισμένες γλωσσικές εμμονές και είναι πολύ δύσκολο να το αποσπάσεις από τα «πιστεύω» του. Στέκεται αρνητικά απέναντι στο καινούργιο. Τον νεολογισμό τον θεωρεί κάτι σαν «βεβήλωση». Τις λέξεις που «δεν υπάρχουν στο λεξικό» τις θεωρεί απαράδεκτες. Στο ένα άκρο, κάποια από αυτά τα άτομα είναι «κολλημένα στο παρελθόν» και κινδυνολογούν για το μέλλον της γλώσσας· στο άλλο άκρο κάποια άλλα αντιμάχονται την «προσκόλληση στο παρελθόν» σε βαθμό που εμφανίζονται σαν να απεχθάνονται το παρελθόν και να αντιτίθενται στην ανάπτυξη της γλώσσας με δικά της μέσα, για την κάλυψη των αναγκών του παρόντος και του μέλλοντος.
- 3 **Γλωσσικό αισθητήριο**. Στην πλειονότητα των περιπτώσεων, όμως, ο νέος όρος προσκρούει στο **γλωσσικό αισθητήριο** του ατόμου. Η πρόσκρουση αυτή μπορεί να εκφραστεί με τρία επίθετα:

δυσπρόφερτος (δεν προφέρεται εύκολα),

δυσήκουστος (δεν «ακούγεται» καλά/ευχάριστα),

δυσνόητος (δεν γίνεται εύκολα κατανοητός).

Η πρώτη περίπτωση έχει σχέση με τον βαθμό εξοικείωσης του ατόμου στη χρήση φωνητικών μονάδων (φθόγγων) και συμπλεγμάτων που απαντώνται και λειτουργούν στη σημερινή φάση της γλώσσας μας. Η δεύτερη περίπτωση αφορά περισσότερο τις προηγούμενες συμφωνίες που έχει υπόψη του το άτομο για τον όρο ή τα οροστοιχεία του και ενδεχόμενες «άσχημες» συνδηλώσεις. Η τρίτη περίπτωση απορρέει από την (δικαιολογημένη) αδυναμία του ατόμου να συλλάβει πλήρως τη **νέα έννοια** απλώς και μόνο ερχόμενο σε επαφή με τον νέο όρο.

Σ' αυτούς τους τρεις γενικούς χαρακτηρισμούς μπορούν να ενταχθούν οι δυσμενείς χαρακτηρισμοί που συνοδεύουν συχνά την αρνητική πρώτη αντίδραση απέναντι σε έναν νέο όρο, όπως είναι οι ακόλουθοι: άστοχος/ανεπιτυχής/λανθασμένος (χαρακτηρισμοί που διατυπώνονται χωρίς ψύχραιμη και τεκμηριωμένη αιτιολόγηση), αδόκιμος (με την έννοια της μη διαδεδομένης χρήσης του όρου, λες και ο νέος όρος έπρεπε να έχει χρησιμοποιηθεί πριν επινοηθεί ώστε να είναι δόκιμος), ανύπαρκτος/ανυπόστατος (χαρακτηρισμός που δεν έχει νόημα, αφού η νέα έννοια δεν υπήρχε πριν, ώστε να προϋπάρχει και ο όρος), κακόηχος/απαίσιος/αστείος/κωμικός/γελοίος/ανόητος... (αυθόρμητη προσωπική αισθητική αξιολόγηση).

Η αξιολόγηση ενός νέου όρου, όμως, δεν πρέπει να βασίζεται στην πρώτη εντύπωση, αλλά να γίνεται αφού πρώτα έχει γίνει κατανοητή η **έννοια** την οποία παριστάνει ο **νέος όρος** και έχει διαπιστωθεί το **χαρακτηριστικό** ή τα **χαρακτηριστικά** της που προβάλλονται μέσω του όρου. Και αυτό δεν γίνεται απλώς με την επαφή με τον όρο και μόνο. Η έννοια γίνεται κατανοητή μέσω πιο εκτεταμένης **περιγραφής** της, μέσω ενός **ορισμού**, από τον οποίο προκύπτει το στοιχείο στο οποίο βασίστηκε η συμφωνία για την παράσταση της έννοιας με τον συγκεκριμένο όρο.

Ασφαλώς και «έχει το δικαίωμα» κάποιος να προσάψει αρνητικούς χαρακτηρισμούς σε έναν νέο ελληνικό όρο! Αφού όμως πρώτα τον εξετάσει και τον βρει να μην συμφωνεί με κάποια από τις διαγλωσσικές αρχές σχηματισμού όρων. Συνοπτικά, οι αρχές αυτές είναι: *διαφάνεια, συνέπεια, γλωσσική καταλληλότητα, γλωσσική οικονομία, παραγωγικότητα και συνθετικότητα, γλωσσική ορθότητα και γλωσσική εντοπιότητα.*

Και ο φετινός τυχερός της πίτας της ΕΛΕΤΟ θα κερδίσει ένα αντίτυπο του **Χρηστικού Λεξικού της Νεοελληνικής Γλώσσας** της Ακαδημίας Αθηνών, προσφορά του επιστημονικού υπευθύνου του λεξικού, καθηγητή γλωσσολογίας του ΕΚΠΑ **Χριστόφορου Χαραλαμπάκη**, που τον ευχαριστούμε θερμά· θα ήταν σήμερα μαζί μας αλλά ένα έκτακτο γεγονός μας στέρησε την παρουσία του. Στα δώρα που πρόκειται να κληρωθούν περιλαμβάνονται: το **Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής**, το **Αντίστροφο Λεξικό**, η **Νεοελληνική Γραμματική** και η **Νεοελληνική ορθογραφία**, τέσσερις εκδόσεις προσφορά του Ιδρύματος Τριανταφυλλίδη, μερίμνη του Δευθυντή του, καθηγητή του ΑΠΘ **Γεωργίου Παπαναστασίου**, που, επίσης, ευχαριστούμε θερμά.

Κοντά μας, σήμερα, είναι το εκλεκτό επίτιμο μέλος της ΕΛΕΤΟ **Γιώργος Γκόνος**, πρώην γενικός διευθυντής της **McCain Hellas**, εταιρείας η οποία, χάρη σ' αυτόν, υποστηρίζει τα συνέδρια της ΕΛΕΤΟ και έχει ανακηρυχθεί, από τη Γενική Συνέλευση, αρωγό μέλος της ΕΛΕΤΟ.

Εκ μέρους του Διοικητικού Συμβουλίου, ευχαριστώ όλους και όλες που συνεισέφεραν με δώρα στη μικρή λαχειοφόρο αγορά μας, όπως αναγράφεται στον σχετικό πίνακα δώρων.

Τελειώνοντας, εύχομαι, για σας και όλα τα μέλη και φίλους της ΕΛΕΤΟ, το 2020 να είναι μια πολύ Καλή Χρονιά!

Κ. Βαλεοντής